

УДК 371.315:811.111

КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ ЯК МЕТА ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Коваль С. В.

Київський національний лінгвістичний університет

sofija.koval@knlu.edu.ua

Orcid: 0000-0002-4088-8484

Дата надходження 20.05.2022. Дата прийняття до друку 20.06.2022.

Анотація. У статті досліджено сутність і структуру компетентності в діалогічному мовленні, а також акцентовано вагомість її формування у майбутніх учителів англійської мови. Описано основні складники компетентності в діалогічному мовленні. Додано невербальний компонент діалогічного мовлення до класичної структури компетентності в діалогічному мовленні та обгрунтовано його істотний вплив на перебіг діалогу.

Ключові слова: діалогічне мовлення, компетентність у діалогічному мовленні, вчителі англійської мови, невербальний компонент діалогічного мовлення.

Koval S. Kyiv National Linguistic University

Dialogical speech competence as a goal of prospective English teachers development

Abstract. Introduction. The article considers the essence and structure of competence in dialogical speech and the importance of its development in prospective English teachers. The research describes the main components of the competence in the dialogical speech and highlights the importance of non-verbal component to the classical structure of competence in dialogical speech because of significant influence on the interaction. **Purpose.** To describe the essence and structure of dialogical speech competence. **Methods.** The following methods have been used in the research of the competence in dialogical speech as a goal of prospective English teachers' development: theoretical and empirical (critical analysis of pedagogical, psychological, linguistic, methodological literature; comparative analysis of scientific, experimental research, domestic and foreign experience, which describes methods the English competence in dialogical speech development in prospective teachers, the method of pedagogical observation). **Results.** Teacher-student dialogue is the basis of communication and an effective tool for teaching English, as it not only functions as a language exchange between teachers and students, but also creates a community of speakers and listeners who purposefully use a foreign language. Competence in dialogical speech is based on knowledge, skills and abilities and communicative ability, which determines the level of involvement of the subject in the dialogue. The research proposes the addition to the classical structure of the competence by the non-verbal component introduction. Traditionally, visual speech has been regarded as a redundant signal in verbal communication. But the article highlights that visual speech information plays a sufficient role in dialogical speech. **Conclusion.** To ensure a high level of English teachers training, we suggest to exploring the components of competence in English dialogical speech deeply, especially the stages of their formation and ways of its development.

Key words: dialogical speech, competence in dialogical speech, English teachers, non-verbal component.

Постановка проблеми. Модернізація та стрімкий розвиток національної системи освіти зумовлює гостру необхідність підвищення якості підготовки вчителів англійської мови. Через глобалізацію суспільства навички до комунікації є одним із основних критеріїв успішності в сучасному світі, особливо до комунікації іноземною мовою. Також оновлення змісту навчання англійської мови в загальноосвітніх закладах середньої освіти, що пов'язано зі зміною стратегічного напрямку розвитку сучасної освіти, потребує чітко визначених компонентів компетентності в англійському діалогічному мовленні.

Тому важливим видається дослідження методичної проблеми формування у майбутніх учителів англійськомовної компетентності в діалогічному мовленні, оскільки зростає соціальне замовлення суспільства на висококваліфікованих учителів англійської мови з майстерними навичками інтеракції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унаслідок аналітичного огляду наукових досліджень визначено теоретичні засади формування діалогічного мовлення та підготовки майбутніх учителів англійської мови. Досліджено процес формування навичок і вмінь, що є компонентами компетентності в діалогічному мовленні, а також основні принципи комунікативної поведінки вчителя. Автори підручника “Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика” описують методіку формування мовних, мовленнєвих, лінгвосоціокультурної й навчально-стратегічної компетентностей, а також сутність поняття “комунікативна здібність” та його місце в діалогічному мовленні. Авторка монографії “Методика формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англійської компетентності в говорінні” описує процес оволодіння професійно орієнтованим мовленням та структуру компетентності в професійно орієнтованому говорінні на основі проаналізованих британських сертифікаційних міжнародних іспитів від Кембриджського центру тестування англійської мови як іноземної. Американські вчені Weikum W., Vouloumanos A., Navaga J., Soto-Faraco, S. у статті “Візуальна мовна дискримінація в дитинстві” обґрунтовують вагомість невербального компонента в процесі сприйняття інформації під час говоріння та розкривають істотну значущість невербальної комунікації в діалогічному мовленні.

Мета статті – дослідити сутність і структуру компетентності в діалогічному мовленні як цільової для формування у майбутніх учителів англійської мови.

Методи дослідження. У дослідженні компетентності в діалогічному мовленні, як мети формування, використано *теоретичні* й *емпіричні* методи: критичний аналіз педагогічної, психологічної, лінгвістичної, методичної літератури; порівняльний аналіз наукових й експериментальних досліджень, вітчизняного та зарубіжного досвіду, де описуються методи формування у майбутніх учителів англійськомовної компетентності в діалогічному мовленні, педагогічне спостереження.

Основні результати дослідження. На сьогоднішній день кожен учень української школи вивчає англійську мову. Це означає, що її викладання стає дедалі важливішим в Україні. Англійська мова стала міжнародною мовою для бізнесу, науки, технологій і міжнародних відносин, і суспільне замовлення на професійні навички комунікації англійською мовою стрімко зростає. Діалог вчителя й учня є основою комунікації та дієвим інструментом навчання англійської мови, оскільки він не лише функціонує як мовний обмін інформацією між учителем й учнями, але й створює спільноту мовців і слухачів, які цілеспрямовано використовують іноземну мову. Для більшості учнів, які вивчають англійську мову, взаємодія в класі є одним із ключових засобів, за допомогою якого вони набувають мовленнєвих навичок. Розвиток саме діалогічного мовлення дозволяє вчителям й учням співпрацювати й активно розвивати один одного, що збільшує залучення класу та покращує мовленнєвий розвиток учнів. Також розвиток діалогічного мовлення дозволяє вчителям покращувати результати учнів у вивченні англійської мови.

Під час діалогу між учителем й учнем реалізується принцип “мислити разом”, що був описаний Л. С. Виготським. Учні вчать мислити індивідуально, через процес мислення з іншими, що є великим плюсом у використанні діалогічного мовлення. Діалог є одним із найкращих способів навчитися аналізувати, приймати рішення, критично мислити й розуміти іншу точку зору. Це надзвичайно гнучкий та цікавий інструмент для формування особистості. Таким чином, вивчення мови стає цікавим та всебічно розвиває учнів, що викликає у них зацікавленість у навчанні. Ось чому компетентність у діалогічному мовленні є ваговою для майбутніх учителів англійської мови.

Термін “*компетентність*” є розповсюдженим у різних галузях діяльності. “*Компетентність*” є здатністю реалізовувати знання, навички та вміння на практиці (Бігич та ін., 2013). Дуже часто термін “*компетентність*” плутають із терміном “*компетенція*”. Вони є взаємопов’язаними, але не тотожними у значеннях. Термін “*компетенція*” є похідним

від “компетентності”, він означає суспільно визнаний рівень знань, навичок і вмінь у певній сфері діяльності різних фахівців. Компетентність має первісний поділ на ключову, предметну та міжпредметну. Цей поділ стосується різних видів діяльності фахівців та розкриває сфери впливу сформованих якостей особистості. Ключова компетентність належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів та необхідна всім громадянам для проходження освітнього процесу, самоідентифікації як фахівця того чи іншого виду діяльності та для успішного працевлаштування. Предметна компетентність є освоєним учнями під час освітнього процесу досвідом, специфічним для певного виду діяльності. Міжпредметна компетентність – це здатність учня застосовувати знання та навички щодо міжпредметного кола проблем.

Компетентність у діалогічному мовленні – це набута в процесі навчання здатність майбутнього фахівця, яка складається із знань, навичок, вмінь, комунікативних здібностей та досвіду, яка може ефективно та комплексно реалізовуватись на практиці, безпосередньо під час спілкування з носієм іноземної мови.

Як зазначають у своїх працях Ніколаєва С. Ю., Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Черниш В.В., Сажко Л.А., компетентність у діалогічному мовленні також ґрунтується на знаннях, навичках та вміннях та комунікативних здібностях, що визначає рівень залученості суб'єкта до діалогу. Вони є чотирма компонентами компетентності в діалогічному мовленні. Першим компонентом є знання як форма наслідків пізнавальної діяльності, які можуть бути декларативними та процедурними. Декларативні знання більш за все наближені до даних і фактів. Вони містять теоретичні уявлення про явище чи об'єкт. До декларативних знань належать:

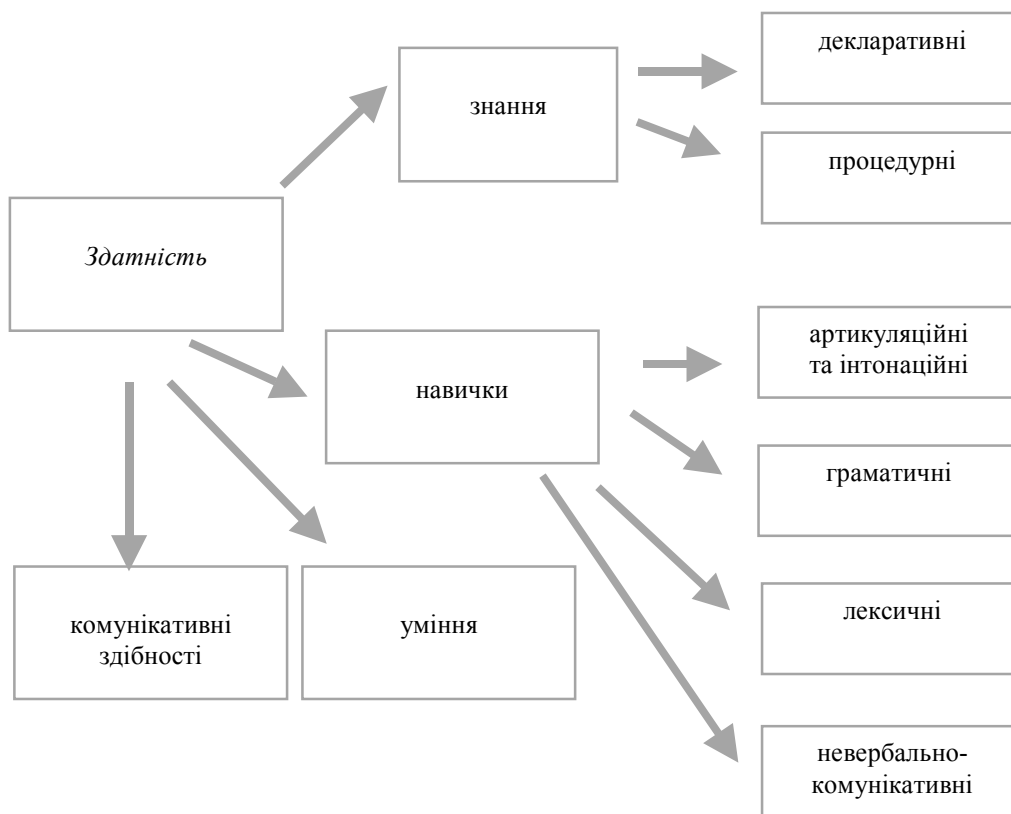
- мовні знання (знання граматичних структур, мовленнєвих кліше, знання ідіоматичних висловлювань, знання типів і особливостей простих і складних речень, знання соціолінгвістичних реалій країни виучуваної мови тощо);
- мовленнєві знання (знання особливостей іншомовного діалогічного мовлення, знання функціональних типів діалогів, знання різних компенсаторних стратегій тощо);
- країнознавчі знання (знання елементів культури країни виучуваної мови, знання паралінгвістичних явищ, знання соціокультурних стереотипів тощо).

Процедурні знання – це динамічні набуті знання як шляхи до використання й отримання нових знань. Вони містять розуміння умови та стратегії використання або накопичення статично-теоретичних знань. Процедурними є знання мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, знання, як планувати діалогічне мовлення та виправляти можливі допущенні непорозуміння під час діалогічного мовлення тощо.

Другим компонентом компетентності в діалогічному мовленні є навички: артикуляційні й інтонаційні, граматичні, лексичні. Артикуляційними й інтонаційними навичками володіють мовці, які опанували природний ритм мови, її інтонації й артикуляції. Оволодіння граматичними та лексичними навичками передбачає знання мовленнєвих кліше, ідіоматичних висловлювань і граматичних конструкцій. Ці навички описано в низці наукових праць, але ми вважаємо, що слід виділити четвертий тип навичок діалогічного мовлення – невербально-комунікативні навички.

У 2007 році Американська асоціація розвитку науки опублікувала наукове дослідження, які показують, що 4-х і 6-ти місячні немовлята можуть розрізнити різні мови (англійську й французьку), лише переглядаючи подані мовчазні артикуляції. Здатність до розрізнення мов була перевірена за допомогою мовчазних відео-кліпів із трьох двомовних французько-англійських мовців, які читають речення різними мовами. Висновок про те, що немовлята можуть візуально відрізнити рідну мову від незнайомої мови, наштовхує на висновок, що формування мовної свідомості починається із засвоєння невербального компоненту мови. Традиційно візуальне мовлення розглядається як зайвий сигнал у вербальній комунікації. Це дослідження показує, що для розрізнення мови в дитинстві достатньо лише візуальної

мовної інформації. Невербальний компонент відіграє важливішу роль, ніж передбачалося раніше, допомагаючи немовлятам звузити їхню чутливість сприйняття. До невербальних засобів комунікації відносимо набір компонентів немовного характеру, які створюються внаслідок фізичної (жестово-рухової та голосової) діяльності мовця під час комунікації. Вони використовуються поряд із вербальними засобами комунікації через набуття ними комунікативно значущого та функціонально-динамічного характеру в процесі спілкування (кінесичні комунікативні компоненти (жести, міміка), проксемічні комунікативні компоненти (просторова організація спілкування)). Невербальна комунікація доповнює, підсилює зміст мовленнєвого висловлювання, допомагає розкрити інформаційний бік діалогу. Вона виражається в різноманітних знакових системах, які включають не лише моторику різних частин тіла мовця, а й просторово-часові характеристики організації діалогічного мовлення. Міміка та жести дуже відрізняють в різних країнах та є невід'ємною складовою діалогу (Weikum, Vouloumanos, Navarra, J., & Soto-Faraco, S., 2007).

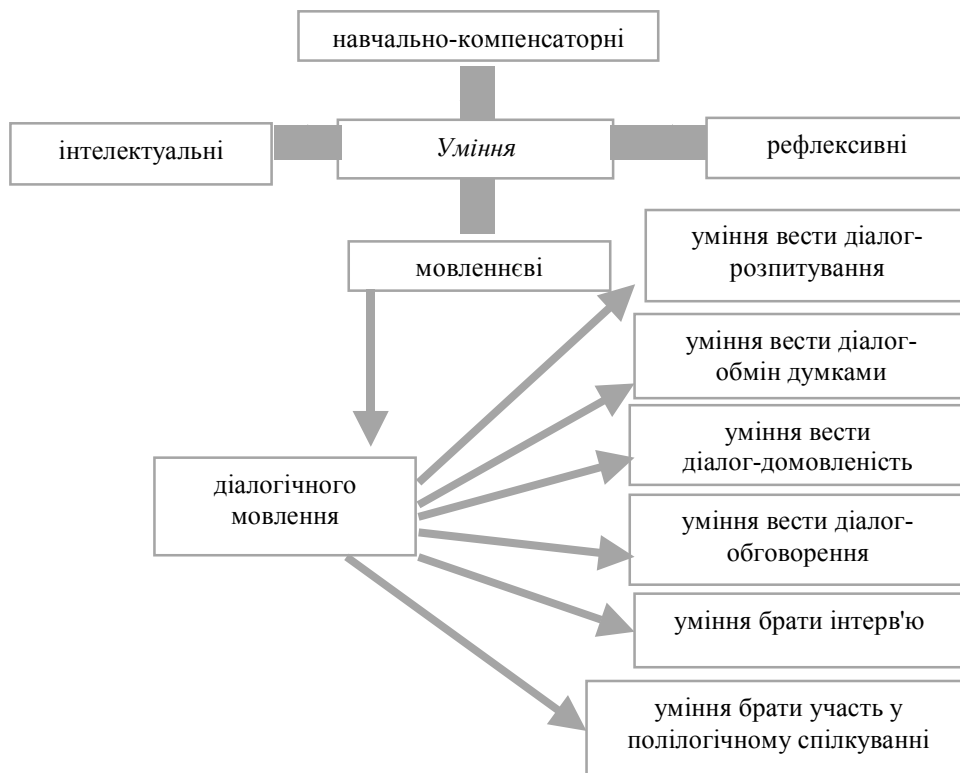

Третім компонентом компетентності в діалогічному мовленні є уміння: мовленнєві, рефлексивні, навчально-компенсаторні й інтелектуальні. Мовленнєві уміння включають уміння вести діалог-розпитування; уміння вести діалог-обмін думками; уміння вести діалог-домовленість; уміння вести діалог-обговорення; уміння брати інтерв'ю; уміння брати участь у полілогічному спілкуванні. Цей вид умінь розглядається як уміння використовувати декларативні та процедурні знання, що стосуються діалогічного мовлення, згідно із ситуацією. Використання декларативних і процедурних знань повинно здійснюватися у зв'язку з завданнями спілкування та враховуючи соціокультурний та міжкультурний аспекти спілкування.

Рефлексивні вміння розглядають як умінням ретроспективно розглядати свою поведінку, оцінювати власні психологічні особливості, аналізувати свою поведінку та поведінку співрозмовника, відчувати протиріччя, планувати можливі розв'язання проблем. Також до рефлексивних умінь відносять прогресивну рефлексію, що виражається в здатності суб'єкта мовлення прогнозувати майбутній діалог. Аналізуючи свою поведінку та поведінку співрозмовника, можна спрогнозувати діалог наперед та уникнути можливих конфліктів або непорозумінь.

Навчальні та компенсаторні вміння відносяться до умінь навчально-стратегічної компетентності, тому вважаємо доцільним об'єднати їх в одну групу – навчально-компенсаторні уміння. Компенсаторні уміння – це уміння заповнювати дефіцит своїх знань і навичок в іноземній мові. Важливість цих умінь зумовлена тим, що в процесі навчання майбутні вчителі мало спілкуються безпосередньо з носіями мови, що може спричинити деякі прогалини в знаннях іноземної мови (англійська мова стрімко змінюється, з'являються сленгові слова, скорочення, деякі слова навпаки втрачають свою актуальність). Будь-яке навчання, відірване від мовного ореолу навчання іноземної мови, не може гарантувати засвоєння мови на рівні її носія. По-друге практично неможливо передбачити перебіг діалогу та поведінку співрозмовників, теми діалогів іноді потребують певної компетентності, якої може не бути у майбутнього вчителя. До навчальних умінь відноситься опанування певного матеріалу та вміння організувати власний навчальний процес.

Інтелектуальні вміння також є вагомими для формування компетентності в діалогічному мовленні. До цієї групи відносять уміння імовірного прогнозування, уміння класифікувати та систематизувати інформацію, уміння критично мислити, щоб мати об'єктивну оцінку ситуації, а також вміння ефективно використовувати додаткову літературу (підручники, довідники, словники, електронні книжки та мережу Інтернет) (Черниш, 2013).

Четвертим компонентом компетентності в діалогічному мовленні є комунікативна здібність. Як зазначала Галаєвська Л. В., комунікативна здібність до діалогічного мовлення включає внутрішню мотивацію, тобто бажання взаємодіяти, та організувати діалогічне мовлення у різних ситуаціях спілкування. Комунікативна здібність – це внутрішня здібність мовця до формування стійкого інтересу у сфері діалогічного мовлення та усвідомлення значущості цього виду діяльності. Низький рівень мотивації для суб'єкта мовлення має значно більший негативний вплив на якість діалогу ніж інші прогалини в компонентах компетентності в діалогічному мовленні. Також до комунікативної здібності відносять досвід суб'єкта мовлення та його аналіз, що в подальшому впливає на якість діалогу та ступінь залученості до діалогу. Автори підручника методики зазначають, що комунікативна здібність включає здібність комуніканта до організації свого мовлення, орієнтації у ситуації спілкування, здібність пам'ятати, що було сказано співрозмовником, адекватну реакцію слухача на пропозицію інших, вміння вислухати та не переривати співрозмовника, брати почуте до уваги, поважати мовленнєвого партнера незалежно від ступеня своєї прихильності до нього, визнавати його чесноти (Бігич та ін., 2013).

Компетентність у діалогічному мовленні вчителя англійської мови поділяється на міжкультурну комунікативну компетентність та професійну компетентність. Міжкультурна комунікативна компетентність вчителя англійської мови містить всі складові загальної компетентності в діалогічному мовленні. Вона ґрунтується на знаннях та уявленнях про лінгвоетнокультурні аспекти, що є необхідними в діалогічному мовленні, а також на інших знаннях, навичках та вміннях, що описані вище. Професійна компетентність вчителя англійської мови – це здатність вирішувати освітні проблеми в галузі навчання англійської мови та формувати якості, знання та вміння фахівця, який успішно виконує свої професійні обов'язки. Сажко Л.А. виділяє такі професійні вміння:

(Бігич та ін., 2011).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, діалогічне мовлення – один з найважливіших видів іншомовної мовленнєвої діяльності. Тож майбутні вчителі англійської мови повинні володіти компонентами компетентності в діалогічному мовленні на високому рівні. Для реалізації цієї мети вбачаємо, що доцільним є подальше дослідження компетентності в англійському діалогічному мовленні, зокрема етапи її формування, розвитку й удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія.
- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., Гапонова, С. В., Майєр, Н. В., Ніколаєва, С. Ю. ..., Шукліна, С. І. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія практика*. Київ: Ленвіт.
- Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е., Ніколаєва С. Ю. та інші (2011) *Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції*. Навчально-методичний посібник для студентів мовних спеціальностей.
- Галаєвська, Л. В. (2016). *Діалогічна компетентність: проблеми та перспективи*. Українська мова і література в школі, 1, 18-22.
- Голощук, С. Л. (2007). *Реалізація невербальних засобів спілкування у спонукальному дискурсі*. Вісник Сумського державного університету, 1, 19-23.
- Дегтярєва, Ю. В. (2010). Підвищення ефективності навчання іноземних мов з використанням кейс-методів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*, 17, 40-47
- Коробейнікова Т. І. (2015). Етапи формування англійської компетентності в діалогічному мовленні майбутніх учителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 53, 8-14.
- Ніколаєва, С. Ю. (2010). Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. *Іноземні мови*, 3, 3-10
- Черниш, В. В. (2013). *Методика формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англійської компетенції в говорінні* [монографія]. Київ: Ленвіт.
- Levin, V. B. (1995). Using the case method in teacher education: The role of discussion and experience in teachers' thinking about cases. *Teaching & Teacher Education*, 11, 63-79.
- Stewart, J. R. (2002). Supplementing the scientific method with alternative approaches to rehabilitation research. *Rehabilitation Education*, 16, 227-236.
- Weikum, W. Vouloumanos, A. Navarra, J. & Soto-Faraco, S. (2007). Visual Language Discrimination in Infancy. *Science*, 316, 1159. DOI:10.1126/science.1137686

REFERENCES

- Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoi lingvistyky*. Kyiv: Akademiia.
- Bihych, O. B., Borysko, N. F., Borets'ka, H. E., Haponova, S. V., Majier, N. V., Nikolaieva, S. Yu. ..., Shuklina, S. I. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kul'tur: teoriia praktyka*. Kyiv: Lenvit.
- Bihych O. B., Borysko N. F., Borets'ka H. E., Nikolaieva S. Yu. ta inshi (2011) *Metodyka formuvannia mizhkul'turnoi inshomovnoi komunikativnoi kompetentsii*. Navchal'no-metodychnyj posibnyk dlia studentiv movnykh spetsial'nostej. s.192
- Halaiev'ska, L. V. (2016). Dialohichna kompetentnist': problemy ta perspektyvy. *Ukrains'ka mova i literatura v shkoli*, 1, 18-22.
- Holoschuk, S. L. (2007). Realizatsiia neverbal'nykh zasobiv spilkuvannia u sponukal'nomu dyskursi. *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu*, 1, 19-23.
- Dehtiar'ova, Yu. V. (2010). Pidvyschennia efektyvnosti navchannia inozemnykh mov z vykorystanniam kejs-metodiv. *Vykkladannia mov u vyschykh navchal'nykh zakladakh osvity*, 17, 40-47

- Korobejnikova T. I. (2015). Etapy formuvannia anhlomovnoi kompetentnosti v dialohichnomu movlenni majbutnikh uchyteliv. *Psykholoho-pedahohichni problemy sil's'koi shkoly*, 53, 8-14.
- Nikolaieva, S. Yu. (2010). Zmist navchannia inozemnykh mov i kul'tur u serednikh navchal'nykh zakladakh. *Inozemni movy*, 3, 3-10
- Chernysh, V. V. (2013). *Metodyka formuvannia u majbutnikh uchyteliv profesijno oriietovanoi anhlomovnoi kompetentsii v hovorinni* [monohrafiia]. Kyiv: Lenvit.
- Levin, B. B. (1995). Using the case method in teacher education: The role of discussion and experience in teachers' thinking about cases. *Teaching & Teacher Education*, 11, 63-79.
- Stewart, J. R. (2002). Supplementing the scientific method with alternative approaches to rehabilitation research. *Rehabilitation Education*, 16, 227-236.
- Weikum, W. Vouloumanos, A. Navarra, J. & Soto-Faraco, S. (2007). Visual Language Discrimination in Infancy. *Science*, 316, 1159. DOI:10.1126/science.1137686